

Tetteid és felelősséged

Bűncselekmény – büntetőeljárás – ítélkezés

Az emberek, az ifjúság és a felnőttek egyaránt élik a mindennapi életüket. Ez lehet izgalmas, vagy unalmas – változóan alakulnak a napok. Ha izgalmasak, talán élvezed, ha dög unalmasak, teszel érte valamit, hogy bele ne pusztulj az unalomba. Ilyenkor eszedbe sem jut, hogy a meggondolatlan csíny, milyen következményekkel járhat.

Általában nem örülsz, ha figyelmeztetnek – nincs rá szükséged. Pedig a jogszabályok is sok esetben „csak” figyelmeztetnek. Már esett róla szó, hogy a mindennapi világunk, a hétköznapi társadalom úgy rendeződött, „úgy van felépítve”, hogy egymásra tekintettel kell élnünk. A jogszabályok gyakran nem tesznek mást, mint figyelmeztetnek, hogy valamit ne tégy, illetve, ha megteszed, akkor ezt és ezt a joghátrányt kell elszenvedned. Gondolj arra, hogy az iskolában szaladgáltok és véletlenül meglököd Zsoltot. Ő a lökés következtében elesik, megüti magát, eltörik a keze, vagy orra, vagy bármely más sérülést szenved el. Ez esetben te gondatlanul elkövetett testi sértésért felelsz, amennyiben betöltötted a tizennegyedik életévedet. Ha még nem múltál el tizennégy éves, a szüleid kötelesek az általad okozott kárt megtéríteni.

A fentiekből nem szükséges aggasztó következtetéseket levonnod, hiszen hangsúlyoztam, a Zsolt meglökése „csak” elméleti eset. Az ember éli a mindennapjait, teszi a dolgát és nem kell abban a félelemben élnie, hogy bűncselekményt követ el. Alapszabály, hogy mindent szabad tenned, amit a törvény nem büntet. Ebből következően csak kevés cselekedet, *tett*, magatartás, esetleg *mulasztás* von maga után büntetőjogi felelősségre vonást, illetve büntetést. Ha nem locsolod meg a virágodat és ennek a mulasztásnak a következtében az elpusztul, noha nagyon sajnálatos esemény, de ez a gondatlanság nem von maga után büntetést. Csupán azok a cselekmények büntetendők, amelyeket a törvény – társadalomra való veszélyességük miatt – büntetni rendel.

Melyek a társadalomra veszélyes cselekmények? – joggal kérdezed. A büntető törvénykönyv határozza meg őket. A legfontosabb bűncselekmény csoportok:

– az emberiség elleni bűncselekmények,

- a személy elleni (élet, testi épség, egészség, emberi méltóság, szabadság stb) bűncselekmények,
- a közlekedési bűncselekmények,
- a házasság, család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények,
- az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények,
- a közrend elleni bűncselekmények,
- a gazdasági bűncselekmények,
- a vagyon elleni bűncselekmények,
- a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények,
- a katonai bűncselekmények.

Gondatlan, szándékos és mulasztásos bűncselekmények

Amint utaltam rá, ez a felsorolás csoportosítást jelent, ezen belül a konkrét bűncselekmények, azok meghatározása és a büntetés mértéke, valamint az egyéb minősítő tényezők megfogalmazása található meg.

Fentebb Zsolt esete kapcsán a *gondatlan bűncselekményekről* kaptál képet.

A bűncselekmények másik csoportját a *szándékos cselekmények* teszik ki. Ilyen pl. a lopás. Ha az embertársadtól azért veszel el valamit (ami nem a tiéd/, hogy „eltulajdonítsd” (magadévá tedd) lopást követsz el. Ez nem véletlen cselekmény, hanem szándékosan magadhoz szólítod, annak tudatában, hogy nem téged illet meg, hanem ez a másé.

A fenti szándékos és gondatlan bűncselekményeken kívül vannak un. *mulasztásos bűncselekmények* is. A meghatározás magába foglalja a fogalmat: az elkövető elmulasztja megtenni valamit, amit meg kellene tennie. Pl., ha gépkocsiba ülsz, és a stoptáblánál nem állsz meg, elmulasztottad a megállási kötelezettséget betartani, amit a jogszabály ír elő. Lehet, hogy első esetben „ép bőrrel megúszod”, de ha ezt a „laza stílust” veszed fel, előbb utóbb balesetet okozol. A baleset-okozásnak az a másodlagos következménye a büntetőjogi felelősségrevonás, az hogy joghátrányt szenvedsz, hogy megbüntetnek. Az elsődleges veszélye az, hogy a baleset olyan következményeket vonhat maga után, amit egy életen át viselned kell. Még az is megtörténhet, hogy megrokkansz. De, ha más példát veszel, akkor is józan ésszel erre a következtetésre jutsz. A discós, drogos, péntek éjjeli autózók cselekedetét

ítéld meg magad! Persze, csupán elvi, jogi elméleti esetekkel játszottunk, de olyan játék ez, amelyeket az életből vettünk, tehát vannak esélyei, realitásai.

Bűncselekmény: büntett és vétség

Túl sokszor használtuk a bűncselekmény, vétség, büntett fogalmakat. Nos, a következő egy perc alatt átlátod az egészet. A *bűncselekmény* gyűjtőfogalom. Magába foglalja a büntettet és a vétséget is.

a). A *büntett* a súlyosabb cselekmény. Büntettnek határozza meg a törvény azt a *szándékosan* elkövetett bűncselekményt, amelyre a törvény *kétévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés* kiszabását rendeli.

b). A *vétség* meghatározása a fenti definícióból következik. Amit a törvény – a fentiek szerint – nem büntettnek minősít, az nem lehet más, mint vétség. Így vétségnek minősülnek a *gondatlan bűncselekmények* és azok a szándékos bűncselekmények, amelyekre a törvény *kétévi szabadságvesztés kiszabását* vagy ennél *enyhébb büntetést* ír elő.

Szabálysértés

Van még egy kategória, amelyről nem esett szó. Ez a *szabálysértés*. A mindennapi élet kevésbé súlyos normáinak a megszegése tartozik ebbe a csoportba. Pl. ha nem a zebrán mész át az úttest másik oldalára, közlekedési szabálysértést követtél el. Az autósok számítanak arra, hogy a zebrán gyalogos közlekedés van, ezért megállnak. Ha nem a zebrán lódulsz meg, nem számítanak rád, esetleg későn állnak meg. Ezzel a könnyelműségeddel veszélyezteted a saját testi épségedet és a többi ember testi épségét is, a közlekedés biztonságát, ezért a törvényhozó szabálysértésnek minősíti a cselekedetedet. Ha elmúltál más tizennégy éves, pár ezer forint *bírsággal* megúszod, hacsak nem sérülsz magad is. Ez utóbbi esetben keményebb tanulópénzt fizetsz.

Az viszont a tájékozottságodra villant fényt (vadd be magadnak, egy kicsit kíváncsi is vagy/, hogyan működik a bíróság büntető ügyekben. Most egy kicsit beavatlak „a szakmába”.

Büntető eljárás ,nyomozati eljárás

A rendőrség tevékenysége

Ha valaki – soha ne történjen ez meg veled! – olyan cselekményt követ el, amelyet a törvény büntetni rendel, a nyomozóhatóság (= a rendőrség bűnügyi szakemberei) *nyomozást folytatnak*. Ennek során szemtanúkat, egyéb tanúkat, bűnjeleket kutatnak fel azért, hogy megállapíthassák a cselekmény elkövetőjének, azaz a *gyanúsított* személyét, az érintett személyeket, valamint a bűncselekmény körülményeit, okát, motívumait, illetve minden tényt, körülményt, amely összefügg az elkövetéssel. A *tanúkat* meghallgatják, a bűnjeleket lefoglalják, a nyomokat rögzítik, stb. Ha minden szükséges intézkedést megtettek, a nyomozást befejezték, az iratokat felterjesztik az ügyészséghez vádemelési javaslattal. Ha az elkövető személyét nem tudták megállapítani, vagy nem is történt bűncselekmény, esetleg más tényező forog fenn, akkor az eljárást megszüntetik.

Az ügyészség munkája

A vádemelés

Az ügyészség még egyszer megvizsgálja a nyomozati anyagot, megállapítja, hogy indokolt-e a vádemelés. Ha nem, akkor megszünteti az eljárást, ha igen, akkor *vádat emel* és azt megküldi a bíróságnak. A *fiatalkorúak büntető ügyében a fiatalkorúak ügyésze és a fiatalkorúak bírósága* jár el. A fiatalkorúval szemben folytatott büntetőeljárás során kötelező **a törvényes képviselő** jelenléte.

Ítélezés

Bírósági tárgyalás

A bíróság *tárgyalást* tart. Ennek keretében bizonyítást folytat arra nézve, hogy

- a *vádlott* elkövette-e a bűncselekményt, illetve
- a bűncselekményt követte-e el a vádlott?

A büntetés-végrehajtás, a börtönélet azért különbözik a felnőttekétől, mert (noha a felnőtteknél is, de a fiataloknál fokozottabban) a speciális *nevelést* tekintik elsődlegesnek.

A törvényben írt feltételek fennforgása esetén a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, a próbára bocsátott, a feltételes szabadságra bocsátott, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott és az a fiatalok, akivel szemben a vádemelést elhalasztották, *pártfogói felügyelet alatt áll.*

Tudom, most belegondoltál egy percre a jog sűrűjébe. Mivel kevés áttekintést kaptál, azért az okoz neked gondot, hogy melyek azok a cselekedetek, tettek amelyek maguk után vonják a hátrányos következményeket. Tudod őket, hiszen az ember az a gondolkodó, információfogyasztó lény, amely az ismereteket úgy lazán, jártáiban-keltében befogadja, feldolgozza. Korunkban az ember az információáradattól szenved, így szinte minden eljut hozzád. Aztán tudsz olyan dolgokat is, amelyeket megtanítottak. Pl. a jogosítvány megszerzésekor megtanultad (ha nem tanultad volna meg, megbuktattak volna), hogy mi a szerepe a stoptáblának. Tudod, mert hallod, amint az emberek beszélnek róla, amint a Tv-ben kielemezik, hogy a vállalkozóknak is adózniuk kell. Ha felnőtt korodban erre szánád magad, még a vállalkozói engedély kiváltása során, az ügyintézés menetében is (és még sok módon) figyelmeztetnének, hogy adófizetési kötelezettséged van. Egyébként is van egy közismert szabály: *A jog nem tudása senkit sem mentesít annak következményei alól.* Ha pedig sehol nem találsz útmutatást, hogy mit tehetsz, vagy mit nem tehetsz, fordulj nyugodtan a felnőttekhez, szakemberhez. Attól még nem neveznek butának, sem ügyefogyottnak, csupán egy felelősségteljes fiatalnak, aki helyesen akar cselekedni. Gondolj arra, hogy az állampolgárok jelentős része ennyit sem tud a bűncselekményekről mint te, mégsem válik bűnözővé, mert *távol tartja magát a helytelen életvezetéstől és óvakodik a tisztességtelen megoldásoktól.* Ha elbizonytalanodsz, hallgass a lelkiismeretedre és újból tájékozódj!

Cselekedeteid és következményei

Okirat – szerződés – polgári per

Az élet nem jogszabályokból áll. A jognak, a szabályoknak sem az a céljuk, hogy megnehezítsék az emberek, az állampolgárok életét. Az viszont tény, ahhoz,

– hogy a társadalom zavarmentesen működjön,

– hogy az életviszonyok rendezettek legyenek,

– hogy a tisztességtelen ügyletek ne veszélyeztessék a sokoldalú biztonságot, ahhoz jogrendre, jogszabályokra van szükség. Mivel vannak emberek, akiknek nincs kedvük betartani a szabályokat, vagyis nem önkéntes jogkövetők, ezért a törvények a szabályok megtartásának a *biztosítékait* is meghatározzák. Mivel elsősorban túl bonyolult a dolog, néhány példát elemezzünk – együtt: Barátok között is gyakran előfordul, hogy az egyikük pénz kér a másiktól. Szabályosan megállapodnak, sőt „elismervényt” is készítenek, amely szerint X. 5000 (betűvel is: Ötezer) Ft kölcsönt vett át Y-tól. Megállapodnak abban is, hogy a kölcsönkérő kamatot fizet. Rögzítik a pénz visszafizetésének az időpontját is. Szabályosan dátumozzák az okiratot, aláírják, tanúkkal is aláíratták, ahogy ez rendjén való. A határidő lejárt, de az adós nem fizet. Ezer oka lehet, de a hitelezőt ez nem is nagyon érdekli, hiszen ő korrekt ügyletet kötött. Nem is rosszindulatú a barátjával szemben, csupán szabályszerűen, a jog által meghatározott keretek között akar eljárni. Ennek megfelelően a bírósághoz fordulhat.

A polgári törvénykönyv rendelkezései szerint az adós – a szerződésben meghatározott kamaton kívül – *késedelmi kamatot is kell fizessen*. A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett a késedelmét kimenti.

A mindennapi életben is sok apró részletekre is ügyelni kell, hiszen a részletekbe bukhatnak bele néhányan. Valaha az elődeink – ha megállapodtak valami üzletben, megkötötték az alkut, – egymás tenyerébe csaptak. Ezzel „szentesítették” a megállapodást, megkötötték a szerződést. Ma okiratok, szerződések és mindenféle biztosítékok erősítik a megállapodást.

Okiratok

Az okiratokról esett szó. Ennél a fogalomnál sem haszontalan időzni. Kétféle okiratot kell megkülönböztetned:

a). *magánokirat* megnyugtatóan – az ellenkező bizonyításig – teljes bizonyítékul szolgál arra, hogy a kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetőleg elfogadta, vagy magára kötelezőnek ismerte el.

A magánokiratnak megvannak a tartalmi és formai kritériumai. A magánokirat az az okirat, amelyet:

- a kiállító saját kezűleg írt és aláírt,
- két *tanú* aláírásával igazolja, hogy a kiállító a nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük saját kezű aláírásnak ismerte el. Fontos az okiraton feltüntetni a tanúk lakóhelyét és címét.

Ha az okiraton a kiállító aláírása vagy kézjegye bírói vagy közjegyzői hitelesítést kapott, akkor megfelel a magánokirat követelményének.

b). A *közokiratot* a bíróság, közjegyző vagy más hatóság ügykörén belül a megszabott alakban állítja ki. A közokirat teljesen bizonyítja

- a benne foglalt intézkedést vagy határozatot, továbbá
- az okirattal tanúsított adatok és tények valóságát,
- az okiratban foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját. A közokirat „érdeme és értéke”, hogy – ellenkező bizonyításig – valódinak kell tekinteni.

Szerződések

A magánokirat megismerése után már különbséget tudsz tenni a két eltérő eset között, amikor egyrészt valaki, akár ismeretlen személy is, arra kér, hogy légy az *okirati tanúja*, másrészt amikor a legjobb barátod (majd felnőtt korodban) azt az „apró szívességet kéri”, hogy légy szí' aláírni ezt a „kezesi papírt”. Az első eset abszolút ártatlan dolog, nyugodt lelkiismerettel megteheted, ebből semmi joghátrányt nem szenvedsz. A második eset életveszélyesen komoly. Ugyanis a kezeség *kötelezettségvállalást* jelent. A kezes az aláírásával ugyanis arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni. Utólag kapálódzni nem lehet, hiszen ismered a szabályt: a jog

nem tudása nem mentesít a kötelezettség alól. A kezesen – amennyiben a kötelezett nem teljesít – kőkeményen behajtják a követelést.

A szerződések, első pillanatban nem is gondolnád, milyen jelentőséggel bírnak az életünkben. A szerződések igen sokfélék, sok kritériumnak kell megfeleljenek. Pl. jelentőséggel bír a teljesítés ideje is – meghatározott szerződések körében. Nem lehet pl. a mennyasszonyi csokrot az esküvő utáni nap megküldeni, mert ez akkor már okafogyott szolgáltatássá válik.

a). A mindennapi életben gyakori probléma a *hibás teljesítés*. Jogszabály ismerete nélkül is az a dolgok rendje, hogy – ha olyan szerződést kötöttek, amelyben a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak – a kötelezett hibásan teljesít amennyiben a szolgáltatott dolog nem felel meg a teljesítéskor a törvényes vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak. Ezeket a kritériumokat a polgári törvénykönyv csak megerősíti. A kötelezett felelőssége behatárolt. A kötelezett felel, *szavatol* azért, hogy a szolgáltatott dologban a teljesítéskor megvannak a törvényben és a szerződésben meghatározott tulajdonságok. Ez a *kellékszavatosság*. Hibás teljesítés esetén a jogosult választása szerint *kijavítást* vagy *megfelelő árleszállítást kérhet*. Ha a szerződésben a dolgot *fajta és mennyiség szerint határozták meg*, hibás teljesítés esetén a jogosult kérheti a dolog *kicserélését*, kivéve ha a hiba rövid idő alatt értékcsökkenés nélkül kijavítható, és a kijavítás a jogosult érdekeinek sérelme nélkül lehetséges (pl. a cipővásárlás esete).

b). A fentiekől különbözik a *jótállás* intézménye. Ezt is – a többi szerződésekkel együtt – a polgári törvénykönyv szabályozza. Eszerint jótállás alapján a kötelezett a szabályszerű teljesítésért az általános szabályoknál szigorúbb felelősséggel tartozik. Aki a szerződés hibátlan teljesítéséért jótállásra köteles, ennek időtartama alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett.

Ha megismered egy kicsit a jogszabályokat, akkor megtapasztalod, hogy – a laikusok véleményével ellentétben – nem szárazak, nem agyon cirkalmazottak, hanem precízen kidolgozott, konkrétan meghatározott rendelkezések. Lássunk ismét erre egy példát. Tudnod kell, hogy a polgári törvénykönyvnek a kártérítésre vonatkozó legalapvetőbb szabálya – ezt mindenkorra jegyezd meg – a következő: Aki másnak

jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Érted, érted, de itt van ni, a jogászok megint betettek egy csavart: jogellenesen! Rögtön megvilágítja a példa: Vegyük azt, hogy meggyulladt egy garázs. Jönnek a tűzoltók és végzik a munkájukat, közben letarolják a virágágyat. A nagyi a szívéhez kap: Óh Istenem, a csodaszép dáliaim elpusztultak, meg a kerítést is összetörték! Soha nem fogom megbocsátani nekik, majd megfizetnek érte! (Arról meg is feledkeznek, ha nem jönnek a tűzoltók, leég a ház is). Nagyi beperli a tűzoltókat, kártérítést követel. A tűzoltók cselekedetüket azzal indokolják, hogy ezzel a megoldással: a virágágyasra lépéssel és a kerítés letörésével (majd összetaposásával) tudták csak elvégezni az oltást, szükségszerű volt ez az oltásihely-megközelítés, így nem *jogellenesen cselekedtek*. A bíróság megállapítja, hogy a tűzoltók magatartása nem volt jogellenes, ezért nem fogja őket kártérítésre kötelezni. Így Nagyi nem fog kártérítést kapni.

A polgári törvénykönyv

Sokszor történt hivatkozás erre a fontos jogszabályra. A jogi rendezettség alapja a tartalmi sajátosság szerinti elkülönülés. A jogágak azokat a csoportosulásokat jelentik, amelyekben sajátos felelősségi rend szerint is kapcsolódnak. A polgári jog szabályaiban írt kötelezettségeket sértők (személyek, szervezetek stb.) a polgári jog vagyoni jellegű következményeit viselik. Csak emlékeztetőül: a büntető törvénykönyv rendelkezéseit sértőknek, a bűnelkövetőknek büntetést kell elviseljenek. Így érzékeled a minőségi különbséget. Egész rövid pillantást vessünk a *kódexre*. A polgári törvénykönyv, az állampolgárok, gazdálkodó szervek stb. jogügyleteit szabályozza. E körbe tartozik a tulajdonjog, a szerződések joga és az öröklési jog. A polgári jogon alapuló felelősség is a magatartás felrőhatóságán múlik, vagy az egyenértékűség hiányán, esetleg a vagyoni érték aránytalanságán alapszik, így rendszerint az eredeti állapot helyreállítására vagy vagyoni jogi kompenzációra kerül sor. (Kivétel ez alól a fent említett személyiségi jogok védelme).

A polgári per

Ez másfajta jogintézmény, mint a büntető eljárás. Ennek lényege, hogy amennyiben az állampolgároknak (gazdálkodó szerveknek stb.), jogi kifejezéssel: *feleknek* egymással szemben anyagi természetű követelése, vagy más jellegű *igénye* van, és

jogvita támad közöttük, akkor a vita eldöntését az erre a feladatra életre hívott szervre, a bíróságra bízzák. Pl. ha az egyik ember, A, kölcsönad 100.000 Ft-ot a másiknak, B-nek és a megállapodásban kikötött időben nem adja vissza, vagy a megállapodás ellenére nem fizeti meg a kamatot, akkor A, mint *felperes keresetet nyújt* be a bíróságon (=beperli) B-t, mint *alperest*. A kéri a bíróságot, *kötelezze* B-t az adóság megfizetésére, a kamatok megfizetésére, stb. A bírósági tárgyaláson *fellép a felperes alperes a bíróság dönt*, ítéletet hoz.

Az ügyvéd felperesi (jogi/képviselő, illetve alperesi (jogi/képviselő *pozícióban lép fel*. A bíróság előtt egyenrangú felek. Nem kötelező ügyvédet meghatalmazni, a felek saját maguk is képviselhetik az ügyüket, „vihetik a pert” a bíróság előtt. Ezekben a polgári peres eljárásokban is a bírósági tárgyaláson bizonyítás folyik, mindkét fél védi az álláspontját, bizonyítja a maga igazát, majd a bíróság ítéletet hoz. Az ítéletben vagy azt állapítja meg a bíróság, hogy a felperes követelése jogos, kötelezi – esetünkben – az alperest a kölcsönadott pénz és annak kamatai, egyéb járulékainak a megfizetésre. Más esetekben a bíróság döntésének megfelelően elutasítja a keresetet, megindokolja, miért.

Az ítélet ellen fellebbezésnek van helye. Ha nem fellebbeztek a peres felek, akkor *első fokon jogerőre emelkedik az ítélet*, ha fellebbeztek, akkor másodfokon is tárgyalja az ügyet a bíróság. Ha a jogerős ítélet alapján sem teljesít a kötelezett, akkor *bírósági végrehajtást* kér a jogosult.

Hát, ennyit jó ha tudsz a bíróság munkájáról.